

Jakob Šolar in Stane Suhadolnik

Dva življenjepisa in tri pisma

Jakob Müller

Prvi del članka prinaša nekatere neznane oz. točnejše podatke iz življenja, zlasti pa iz študija in službovanja Jakoba Šolarja in Staneta Suhadolnika, v drugem delu pa sta objavljeni in komentirani dve Suhadolnikovi pismi in Šolarjev odgovor na drugo pismo.

Some new, or more accurate, facts on lives, studies and work of Jakob Šolar and Stane Suhadolnik are presented in the first part of this article. The second part brings two letters from Suhadolnik and Šolar's reply to the second one, together with comments.

0 Junija 1998 je minilo 30 let od smrti Jakoba Šolarja¹, slovniciarja in slovaropisca, ki je bil od 1946 do 1952 delovni vodja pri zbiranju in urejanju gradiva za Slovar slovenskega knjižnega jezika – avgusta 1998 pa je minilo šest let od smrti Staneta Suhadolnika, ki je bil nad 20 let vodja slovarskih del v tretjem, glavnem obdobju načrtovanja in izhajanja Slovarja: 15. decembra 1962 je predložil organizacijski načrt za slovarska dela, od marca 1965 do februarja 1984 je bil tajnik glavnega uredniškega odbora, v komisiji za pravopis, pravorečje, oblikoslovje in intonacijo pa je sodeloval vse do izida zadnjega, petega zvezka Slovarja avgusta 1991.

Jakob Šolar in Stane Suhadolnik na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša sicer nikoli nista delala skupaj – Šolar je bil odpuščen z Inštituta 1. novembra 1952, Suhadolnik pa je prišel 1. aprila 1959 – vendar sta se dobro poznala, saj je Šolar Suhadolnika na gimnaziji osem let učil francoščino, pri delih za Slovar pa sta navezala stike že decembra 1945.

Ker so nekateri biografski podatki tako za Šolarja kot za Suhadolnika še neznani, drugi pa tudi napačni, bo najprej predstavljen študijski in službeni del njune življenjske poti, nato pa objavljeni dve Suhadolnikovi pismi Šolarju in Šolarjev odgovor.

1 Jakob Š o l a r je bil 1. septembra 1918 posvečen v duhovnika, poleti 1919 pa je zaključil študij na teološki fakulteti v Ljubljani in jeseni istega leta vpisal na filozofski fakulteti študij slovenščine in francoščine. Po šestih semestrih in po filozofsko-pedagoškem predizpitu, opravljenem 10. junija 1922 z odličnim uspehom,

¹ Na rojstni hiši pri Markcu na Rudnem so mu 28. junija 1998 odkrili spominsko ploščo.

mu je bila priznana pravica do absolutorija. Nato je jeseni istega leta odšel kot samoplačnik na študij v Pariz. Za priporočilo je prosil Frana Ramovša². Po dveh letih uspešnega študija, zlasti eksperimentalne fonetike³ pa tudi jezikoslovne geografije in francoskega jezika ter književnosti se je vrnil v domovino in jeseni 1924 začel učiti na škofijski klasični gimnaziji v Št. Vidu nad Ljubljano.

Po »zaroti« prijateljev Antona Bajca in Mirka Rupla skupaj s profesorjem Franom Ramovšem se je 14. maja 1927 le prijavil k diplomi iz francoščine in slovenščine. Šolarjevo domačo diplomsko nalogo *Slovenska medvokalna nosnika m in n*⁴ je Fran Ramovš 20. maja 1927 ocenil z odličnim redom (10): »Kandidat je zgornjo temo obravnaval na zadostnem številu primerov in dognal marsikak nov pojav oziroma je dosedanjam slutnjam in trditvam dal značaj istinitosti. Važna in deloma, vsaj kar se fines in trajanja tiče, tudi nova so njegova opazovanja o zvonečnosti in nezvonečnosti vzglasnih in odglasnih zvonečih glasov ter opazovanja o gibljivosti jezika tudi pri tvorbi istega glasu v različni soseščini. Gradivo je velike vrednosti, obdelano je z izredno natančnostjo, tolmačeno do vseh potankosti in vseskozi pravilno.«

Šolar je nalogo iz eksperimentalne fonetike napisal na osnovi merjenja lastnega govora. V uvodnih pojasnilih je posebej poudaril, da je »ohranil zvesto svoje narečje«, eksperimentalnih opazovanj izgovora drugih govorcev⁵, ki jih je tudi opravil v Parizu, pa zaradi njihovih neizrazitih narečij in nemožnosti daljših sistematičnih poizkusov ni obravnaval.

V zvezi z zvonečnostjo izglasnih soglasnikov je pri predlogu *nad* Šolar v nalogi zapisal, da »je končni *d* v prvem primeru izgovorjen energično in zato do konca zvoneče; glas *a*, ki mu sledi, ni bil prav nič nameravan in je le nujna posledica *d*=jeve zvonečnosti. V naslednjih dveh primerih je *d* zvoneč vse do odpore, ki je nezvoneča; v zadnjem primeru je že tudi zapora onemela v svojem koncu /.../. Tako bi bil izgovor predloga dejansko *nad̥t* in ne *nad̥* niti *nat̥*.«

Šolar je do podobnih ugotovitev prišel že v pariških raziskavah dolžine slovenskih samoglasnikov. Pri opisu besede *gäd* je zapisal: »Sur 8 fois que j'ai prononcé le mot, il y en 4 ou le *d* final était prononcé entièrement sonoreux, ainsi que l'explosion est suivie d'une brève voyelle » ». Une fois il y en a que 2 vibrations, et 3 fois il y a une seule, mais toujours une détente tres nette.«⁶ Tudi pri besedi *pad* je prišel do podobnega rezultata.

² Prim. R 46/3-185.

³ Leta 1924 je profesorju Rousselotu oddal študijo, katere naslov se je verjetno glasil *L'étude de la quantité des voyelles en slovène littéraire*, in dobil naslov *maître de phonétique*, kar ustreza našemu docentu.

⁴ Študijo z istim naslovom je objavil v Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino, 7 (1928), 47–65.

⁵ To so bili M. Rupel, S. Škerlj, J. Ilc, M. Pretnar, F. Žgeč, Zelenik, C. Potočnik, dva Hercegovca ter M. Ekmann, lektor na Sorboni; Bajec 1975/76 omenja tudi nekega Japonca.

⁶ Od mojih osmih izgovorov besede je v štirih končni *d* izgovorjen povsem zvoneče, eksploziji pa sledi kratek samoglasnik »æ«. Enkrat ima dva tresljaja in trikrat enega samega, toda vedno zelo jasno odporo.

Profesor Ramovš k Šolarjevi metodologiji in zaključku o izgovoru -d v diplomski nalogi ni imel pripomb. Edino, kar je zapisal kritičnega v nalogo o medvokalnih nosnikih, je bila ugotovitev, da je kandidat rahlo nagnjen k nosljanju. Morda Ramovš ni ugovarjal, ker je na metodološko pomanjkljivost preučevanja samo lastnega govora opozoril v nalogi Šolar sam. Vendar Šolar tudi sam ni nikoli izrecno, še manj pa sistematično preučeval izgovor izglasnih zvonečih soglasnikov. Bajec 1975/76 navaja, da je imel Šolarjev pariški profesor Rousselot nezvoneči izgovor sicer zvonečih izglasnih soglasnikov za vpliv nemščine.

Šolarjevo za knjižni jezik zmotno ugotovitev o polzvonečnosti zvonečih soglasnikov v izglasju so upoštevali Pravopis 1936 : VI, Rupel 1946 : 49, Pravopis 1950 : 56, Slovnica 1956 : 27 in Pravopis 1962 : 26. Slovnice 1934, 1940 in 1947 izgovora izglasnih soglasnikov ne obravnavajo. Polzvoneči izgovor zavrača Toporišič 1957/1958 : 75, kjer je navedena tudi literatura od Škrabca dalje, v slovnici pa je polzvoneči izgovor odpravil Toporišič 1965 : 130–131, ki od narečij z ohranjenim izglasnim zvenom navaja Horjul, Črni Vrh, Poljane. Očitno sodi mednje tudi selško narečje, kar poleg Šolarjevih zapisov potrjuje tudi Kavčič 1983. Izglasna zvonečnost se ohranja tudi v govoru Pivke (A. Žele) in morda še v kakem slovenskem narečju. Šolar pač ni postavil Ljubljane za merilo knjižne izreke, čeprav so bili v Parizu – verjetno zgolj slučajno – med govorce, ki jih je preučeval, od sedmih kar trije vezani na govor Ljubljane: Rupel tržaško-ljubljanski, Škerlj ljubljanski, Pretnar bohinjko-ljubljanski.

5. junija 1927 je Šolarjevo francosko domačo diplomsko nalogo *Le vocatif dans les plus anciens textes français* z redom prav dobro (8) ocenil profesor Fran Šturm. 14. junija je Šolar pri istem profesorju pisal francosko klavzurno nalogo *La poésie chevaleresque du moyen âge*, za katero je dobil oceno dobro (7), 24. junija pa je z oceno odlično (10) opravil ustni izpit iz francoskega jezika in književnosti.

10. oktobra 1927 je Šolar pisal klavzurno diplomsko nalogo *Načrt za monografijo o Prešernu in Stritarjev »Preširen« iz 1866 (»Preširnovi življenje«, »Preširnovi Poezije«)*. Profesor France Kidrič jo je ocenil z 9. Nato je 13. oktobra 1927 pred komisijo, v kateri so bili Rajko Nahtigal, Ivan Prijatelj, France Kidrič in predsednik Fran Ramovš, z oceno 10 opravil še ustni diplomski izpit iz slovenskega jezika in književnosti.

Na škofijski klasični gimnaziji je Šolar od septembra 1924 dalje učil slovenščino pa tudi srbohrvaščino in imel tečaje francoščine, od jeseni 1930, ko je postala francoščina učni predmet, pa predvsem francoščino. Tako je učil francoščino od jeseni 1931 do poletja 1939 tudi Staneta Suhadolnika. Kot profesor si je Šolar prizadeval, da bi dobili njegovi učenci temeljito in široko izobrazbo, kot vzgojitelj pa je znal oblikovati samostojne in kritične ljudi s čutom za etične in narodne vrednote. Šolarjeva vzgoja je temeljila na medsebojnem zaupanju in iskrenosti ob spoštovanju dijakove osebnosti in upoštevanju njegovih individualnih nagnjenj ter sposobnosti. S svojimi učenci je v razredu, pri interesnih dejavnostih, na dijakovo pobudo pa tudi v osebnem pogovoru obravnaval vsa življenjska vprašanja, o katerih je menil, da jih mora izobraženec poznati, ter vsa vprašanja in probleme, ki so mu jih zaupali mladi. Tako je z dijaki obravnaval svobodo in dolžnosti, različna vprašanja duhovnosti pa

tudi ljubezni, aktualno revolucijo v Španiji in diktaturo v Rusiji ter Nemčiji, vprašanja personalizma itd. V mladih je znal vzbuditi smisel življenja in prizadevanja ter jih pridobiti za razvijanje, izpopolnjevanje njihove lastne osebnosti.

Zaradi Šolarjevega izrednega vpliva in njegovih personalističnih idej, temelječih na spoštovanju in zaupanju, ne pa na avtoriteti in ukazu, sta se 1929 škofu Jegliču, ustanovitelju gimnazije, pritožila Šolarjeva kolega Frančišek Jere in Anton Čepon, negativno pa je njegove vzgojne metode ocenil tudi ravnatelj Anton Koritnik. Šolar je v odkritem in ostrem odgovoru očitke zavrnil, obenem pa kot najprimernejšega za ravnatelja predlagal Antona Breznika.⁷

Ob okupaciji so poslopje škofijske gimnazije, kjer je Šolar učil in tudi stanoval, zasedli Nemci. 8. julija 1941 se je izgnana gimnazija naselila pri Uršulinkah v Ljubljani, torej na današnji Šubički, od septembra 1943 pa so imeli višji razredi pouk v Baragovem semenišču, torej v sedanjem Akademskem kolegiju. Šolar je po preselitvi nekaj časa stanoval v Jegličevem akademskem domu (JAD-u) v Kobencljevi palači na Novem trgu, kjer je zdaj tudi Inštitut za slovenski jezik, nato pa v Marijanišču (zdaj Dom Ivana Cankarja). V JAD-u so stanovali tudi katoliško usmerjeni študentje, med katerimi je bil tudi Stane Suhadolnik, ki so se vključili v OF in se na podstrešju vadili v streljanju z orožjem.

Julija 1941 je imel Šolar v Marijanišču informativni sestanek z Borisom Kidričem, voditeljem Komunistične partije Slovenije. Na sestanku, ki mu je prisostvoval tudi krščanski socialist Tone Fajfar, mu je Kidrič razložil, da se partizanska stran bojuje za revolucionarne spremembe in revolucionarno oblast, narodnoosvobodilni boj pa vodi vzporedno. Metode revolucionarnega boja in komunistično razumevanje oblasti pa je Šolar odklanjal, kot je med vojno vseskozi odklanjal tudi vojaško povezovanje protikomunističnih sil z okupacijskimi vojskami.

Avgusta 1941 so se v prostorih Delavske zbornice na Novem trgu 2 sestali Šolar in nekateri vplivni člani Slovenske ljudske stranke (Mohorič, Kamušič, Rošak, Kozak, Mušič idr.) s krščanskimi socialisti Edvardom Kocbekom, Alešem Stanovnikom in Srečkom Žumrom, ki so si prizadevali pridobiti ljudi iz katoliškega tabora za Osvobodilno fronto. Nekateri člani SLS, med njimi tudi Šolar, so si prizadevali za neko obliko sodelovanja med starimi meščanskimi strankami in OF, zato sta F. S. Finžgar in Šolar obiskala nekdanjega bana Natlačena. Vodstvo stranke se je sestalo v Jugoslovanski tiskarni decembra 1941 in sodelovanje s komunisti odklonilo. V začetku 1942 je skupina, v kateri je bil Šolar, izdala letak (okrožnico) z namenom združiti politično različno misleče ljudi v odporu proti okupatorju, toda brez socialne revolucije.

Šolar je bil med vojno t. i. sredinec: odklanjal je tako revolucijo kot kolaboracijo, obenem pa si je vseskozi prizadeval za sodelovanje vseh slovenskih odporniških skupin, meščansko demokratičnih in komunistične OF. Z vidika današnjih vrednot je imel najbolj čisto narodno in demokratično vizijo, vendar jo je moral najprej med vojno in potem še po vojni drago plačati. Sprva si je prizadeval sodelovanje vseh skupin doseči tudi s pomočjo prijatelja Aleša Stanovnika, člana

⁷ A. Koritnika je na začetku šolskega leta 1933/34 na mestu ravnatelja nasledil Anton Ratajec, le-tega pa septembra 1936 Anton Breznik.

izvršnega odbora OF. Izdajo Stanovnikovega ilegalnega bivališča in njegovo smrt – 2. junija 1942 so ga Italijani ustrelili kot talca – je Šolar povezoval s pobudo Partije⁸.

Od sporazuma Tito-Šubašić junija 1944 je Šolar priznaval legitimnost sodelovanja z OF, zato je prišlo do nasprotovanj znotraj protipartizanskih ilegalnih skupin. Sredi oktobra 1944 ga je po naročilu izvršnega odbora OF obiskal krščanski socialist in prijatelj Jože Pokorn. Kak teden pozneje mu je ta sestanek oz. odgovore na njem očital Peter Križaj, domobranski kurat v bolnici, 28. oktobra 1944 ga je zaprl gestapo in 16. decembra 1944 je bil deportiran v Dachau.

Iz koncentracijskega taborišča, kjer je po osvoboditvi kot prostovoljec stregel bolnikom z nalezljivimi boleznimi, se je vrnil 12. julija 1945 v Ljubljano. 17. septembra ga je Fran Ramovš, generalni tajnik Akademije, povabil k sodelovanju pri izdelovanju slovarja slovenskega jezika in pri drugih jezikoslovnih delih, ki jih je pozneje sprejel v svoj program Inštitut za slovenski jezik. 14. decembra 1945 je Šolar vložil prošnjo in bil 20. aprila 1946 nastavljen kot profesor na klasični gimnaziji, dodeljen Akademiji, delal pa je na domu. Službene stvari so se dokončno uredile 1. novembra 1949, ko je postal znanstveni sodelavec SAZU.

Šolar je morda začel delati za nastajajoči slovenski slovar že leta 1945, vsekakor pa je bil na seji 28. februarja 1946, ko je odbor razpravljal o zbiranju slovarskega gradiva. V skladu s pravili, ki jih je sestavil Ramovš, je organiziral izpisovanje in urejal slovarsko gradivo, dalje je vodil dela za Slovnico 1947, sodeloval pri Pravopisu 1950, opravljal povezovalno-kritična dela pri zbiranju izrazja različnih strok, nadaljeval že predvojno zbiranje krajevnih, hišnih in ledinskih imen, sodeloval pri delih za slovenski lingvistični atlas, pripravljal slovar Prešernovega jezika ter uredil Ramovšu posvečeno številko Slavistične revije 1950, skratka, živel je ustvarjalno, znanstveno polno življenje.

Svoje delo za slovar slovenskega knjižnega jezika je 18. aprila 1951 zaključil s poskusno redakcijo besednih družin *glava* (114 gesel), *reč* (v Alfabetariju 1974 je 29 gesel) in *sila* (v Alfabetariju 1974 je 172 gesel). Ohranile so se redakcije prve skupine⁹ in začetek druge¹⁰, del redakcij je izgubil takrat že bolni Fran Ramovš. V zaključnem poročilu je prišel do štirih bistvenih načelnih spoznanj: Gradivo je treba dopolnjevati s sodobnim vsakdanjim besedjem in širše rabljenim strokovnim izrazjem, izpustiti pa je treba narečno besedje, ki se v knjižnem jeziku ne uporablja, in opustijo se lahko podatki o času in mestu zapisa oz. rabe. Vsa ta načela so bila dejansko uveljavljena v Slovarju (1970–1991), vendar zaradi Šolarjeve politične odstranitve z dvajsetletno zamudo. Suhadolnik 1997 je prišel po analizi Šolarjevega elaborata do drugačnega sklepa: »slovar, kakršnega so snovali prvi slovenski povojni slovarniki, bi bil pod ravnijo sočasne evropske leksikografije.« Sodba je zgrešena, ker ocenjuje raziskovalni osnutek kot končni izdelek in povsem prezre Šolarjeva slovarska načela.

Toda Šolarjevo slovaropisno delo se je tedaj že bližalo nasilnemu koncu. Prijatelju F. S. Finžgarju je malo pred njegovim godom (29. januarja 1952) v voščilnem pismu v zvezi z atentatom na škofa Antona Vovka in gonjo proti Edvardu Kocbeku

⁸ Prim. Rebula 1986 : 66–67.

⁹ Arhiv Leksikološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, 38/51.

¹⁰ R 15/76, mapa VII.

ob izidu Strahu in poguma zapisal tudi: »Kaj so ti norci na najvišjih mestih res izgubili glave! Prevzeli so resnico in pravico v svoje roke, možno je samo, da bodo uničili Slovenijo za vedno. Tako do dna hudobnih in pokvarjenih ljudi si sploh nisem mogel kdaj predstavljati.«

Ministrstvo za notranje zadeve je že 28. januarja (!) iz Beograda o vsebini pisma poročalo slovenski VDV, kot se je tedaj imenovala politična policija. Šolar je bil torej na začetku 1952 že povsem nadziran. Sicer pa ga je v svojem elaboratu o krščanskih socialistih in njihovem delovanju med vojno 17. oktobra 1947 za potrebe udbe okarakteriziral že Miloš Kobal, leta 1949 pa v drugem elaboratu za istega uporabnika dr. Marjan Breclj, nekdanji krščanski socialist. Maja 1952 so bila ukinjena sredstva za honorarne slovarske izpisovalce – od 26 sta lahko ostala le dva. 19. julija 1952 je udba izdelala podroben načrt za Šolarjevo obtožbo in sodno farso (predvideli so mu tudi »ustreznega« zagovornika). 7. septembra je v Slovenskem poročevalcu izšel članek o izdajalcu Šolarju, 16. septembra je – ne po programu udbe – umrl Fran Ramovš, ugledni Šolarjev zaščitnik, 4. oktobra je Šolar vodstvu Inštituta (tedaj je bil upravnik Ivan Grafenauer) moral pojasnjevati svoje strokovne in organizacijske odločitve. 12. oktobra je podal Akademiji svoj pismeni odstop. 13. oktobra je udba končala zasliševanje Alojza Rebule v zvezi z njegovimi stiki s Šolarjem. 30. oktobra je bil Šolar odpuščen iz službe. Novembra je Šolar nekaterim svojim prijateljem izjavil, da je Ramovševo smrt pospešilo vedno večje omejevanje kulturne in znanstvene svobode, za kar je seveda izvedela tudi udba. 11. decembra je bil Šolar aretiran, 25. decembra ga je zasliševal tudi Zdenko Roter, 30. decembra 1952 – po dvodnevni glavni obravnavi – pa je bil obsojen na deset let zapor, in sicer zaradi zvez s Slovenci v tujini (v zvezi z A. Rebuljo), zaradi medvojnega sovražnega stališča do OF (v zvezi s sodelovanjem v Slovenski zavezi) ter do ljudske oblasti po vojni (v zvezi s pismom F. S. Finžgarju).

V času prestajanja zapor, tj. od konca decembra 1952 do 19. aprila 1958, je Šolar prevedel in priredil Čudo jezika W. Porziga, de Saussurjevo Splošno jezikoslovje (delno ?), roman Romaina Rollanda Jean Christophe (delno ?), napisal svoj del Slovnice 1956, od marca do septembra 1957 pa izpisoval starejše slovarsko gradivo: Liste in evangelije Dalmatina, Čandka, Japlja in Burgerja in posebej še pet del Stare zaveze. Ob vsem tem je doživljal občutek praznosti in brezvrednosti¹¹ svojega strokovnega početja in trpel zaradi odrezanosti od strokovne literature.

Po vrnitvi iz zapor zanj na Inštitutu seveda ni bilo več mesta, tedanji vodja leksikološke sekcije Božo Vodušek mu je 1. oktobra 1957 lahko ponudil le honorarno izpisovanje in urejanje slovarskega gradiva. Vendar je Šolar v zadnjem desetletju življenja objavil, večinoma pod različnimi značkami ali psevdonimi¹², več strokovnih člankov v JiS, pripravil drugo izdajo izbranih Breznikovih del z obsežno študijo, ukvarjal pa se je tudi z mislijo o izdajanju temeljnih slovenskih jezikoslovnih del, npr. Kopitarja, Miklošiča, Oblaka, Škrabca, Štreklja, Breznika, Ramovša, Nahtigala.

Jakob Šolar, najpomembnejši slovenski slovničar med Breznikom in Toporišičem in veliki strokovnjak za slovaropisje, je umrl 23. junija 1968.

¹¹ Prim. Rebula 1985 : 51–52.

¹² Navaja jih Šolar 1967.

Dela za slovar slovenskega knjižnega jezika so bila po Ramovševi smrti in Šolarjevi odstranitvi ustavljena. Leta 1953 so se popolnoma prenehala, leta 1955 pa je bil narejen nov načrt: veliki in priročni slovar naj se ločujeta le po obsegu, zato so bile potrebne zgodovinske in geografske raziskave oz. dopolnitve zbranega gradiva. Leta 1956 so se začela izpisovanja iz literature 19. stoletja, stare strokovne literature in narodnih pesmi. Slovarski koncept »izdajalca« je bil pozabljen. Ponovno so se začela izpisovati sodobna dela šele leta 1961, torej deset let po Šolarjevem elaboratu. Prvega sestanka novega glavnega uredniškega odbora, ki so ga sestavljali Bajec, Klopčič in Tomšič, se je 9. julija 1962 kot zunanji član udeležil tudi Stane Suhadolnik.

2 Stane Suhadolnik je po petih letih osnovne šole v Borovnici od jeseni 1931 do poletja 1939 obiskoval škofijsko klasično gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano. Slovenščino ga je v zadnjih štirih razredih učil Anton Breznik, Šolar pa ga je v vseh osmih razredih učil francoščino. Suhadolnik 1968 je o svojem profesorju Šolarju zapisal: »Njegove ure so nepozabne: bile so ure vsestranskega izobraževanja, razpravljanj, resnega učenja in oddiha, vse hkrati.« Po vzorniku Šolarju se je Suhadolnik odločil za študij slovenščine in francoščine (ter ruščine). Jeseni 1939 se je v Ljubljani vpisal na filozofsko fakulteto. 24. aprila 1941, ko je bil v petem semestru, je opravil C diplomski izpit: iz francoščine pri Stanku Lebnu, iz ruščine pri Rajku Nahtigalu, iz svetovne književnosti pa pri Antonu Ocvirku.

Leta 1942 se je za 18. junij prijavil k B diplomskemu izpitu, vendar je bil skupaj s prijatelji in več sošolci že od 20. maja zaprt v Šempetrski kasarni, 10. junija pa že interniranec v Gonarsu. Proti koncu leta je odšel v konfinacijo v Oleggio, mestece severozahodno od Milana. Stanovanje v zasebni sobi je konfinirancu plačevala občina, za hrano pa je dobival osem lir dnevno in trikrat dnevno se je moral javljati na kvesturi. V Oleggiu se je seznanil s slovensko družino učitelja Benčiča. Zaradi izražanja protifašističnega mišljenja so ga ponovno zaprli in kapitulacijo Italije ter prihod Nemcev je doživel v taborišču Scipione (provinca Parma). Od tod je ušel nazaj v provinco Novaro. Sredi novembra 1943 se je vrnil v Slovenijo. Obiskal je že močno oslabelega Antona Breznika¹³ in se morda srečal z Jakobom Šolarjem. 26. in 27. novembra 1943 je delal B diplomu. Naslov klavzurnega izpita iz slovenskega jezika je bil *Razvojna smer slovenskega kratkega vokalizma*. Profesor Ramovš mu je napisal pohvalno oceno, v kateri na koncu piše: »Izdelek zasluži kljub malim pomanjkljivostim in nejasnim formulacijam oceno devet (9).« Pri Ramovšu je iz slovenščine opravil tudi ustni izpit, izpit iz stare cerkvene slovanščine pa je naredil pri Rajku Nahtigalu.

Očeta so Nemci konec leta 1943 poslali v internacijo, kjer je v taborišču Baden umrl. Stane se je vrnil v Italijo ter se zaposlil in delal v mestu Lonate (provinca Varese) in v Borgo Ticino (provinca Novara) pri podjetju Bicchieri ter postal ilegalni partizanski obveščevalec. Decembra 1944 ga je izsledila policija in Nemci so odločili, da ga ustrelijo. Rešil ga je sporazum med oblastmi in partizani garibaldinci o zamenjavi ujetnikov. Postal je član italijanskih partizanskih odredov. 30. decembra 1944 se je v Oleggiu poročil z Nevo Benčič.

¹³ Prim. Suhadolnik 1954.

Po koncu vojne maja 1945 je vodil kulturno-prosvetni odsek Jugoslovanske delegacije v Milanu, izdajal časopise, zbornik, vodil knjižnico in organiziral slovensko šolo za otroke primorskih rojakov. Avgusta 1945 se je vrnil domov ter od 15. septembra delal kot korektor pri Slovenskem poročevalcu, 15. oktobra pa se je zaposlil na gimnaziji v Kamniku, kjer je učil ruščino ter imel tečaje ruščine in slovenščine za delavce v tovarni Titan. Konec decembra 1945 je že navezal stik s svojim nekdanjim profesorjem Jakobom Šolarjem, o katerem je zvedel, da sodeluje pri snujanju slovarja slovenskega jezika. Takoj je tudi nadaljeval študij na filozofski fakulteti in opravljal A diplomu 12. in 21. junija 1946.

Klavzurno nalogo z naslovom *Zakaj je Prešernova pesem še danes tako živa* je pisal pri Francetu Kidriču, ki mu je v oceni zapisal: »Mnogo besedičenja, precej ohlapnih sodb, malo odgovorov na vprašanja, vendar precej poznavanja prešernoslovja.« Ustni izpit iz slovenske književnosti je delal pri F. Kidriču in A. Ocvirku, izpit iz srbohrvaščine pa pri M. Stojičeviču.

Po diplomi je s šolskim letom 1946/47 začel učiti slovenščino na gimnaziji v Celju. Tu je bil tudi mentor dijaškega lista Iskra in varuh knjižnice, učil pa je slovenščino tudi na oficirski gimnaziji ter ruščino in slovenščino na gradbeni šoli. Jeseni leta 1949 se je skupaj z družino preselil v Koper. Učil je slovenščino na italijanskem liceju do jeseni 1952, na slovenski gimnaziji do jeseni 1955, na učiteljski pa v šolskem letu 1955/56. Leta 1952 je začel z dijaki izdajati list Naša misel. Konec tega leta ali v začetku 1953 so ga verjetno nekaj zaslíševali – morda v zvezi s Šolarjevim procesom, ker sta 29. januarja 1953 bila na sodišču v Ljubljani zaslíšana Stane Gabrovec in Tone Bitenc, njegova sošolca in prijatelja, in sicer v zvezi z njegovo medvojno preteklostjo. Sicer pa je Suhadolniku v službeni karakteristiki leta 1953 komisija zapisala, »da še ni razčistil nekaterih svetovnonazorskih problemov«.

Že v študijskih letih, nato v Kamniku in Celju, še bolj vneto pa v Kopru se je ukvarjal z zbiranjem slovarskega gradiva, za kar je v Kopru pritegnil in navdušil tudi svoje dijake. V Kopru je sodeloval z jezikoslovnimi predavanji tudi na radiu in v lokalnem časopisju ter se ukvarjal z zbiranjem slovenskega pomorskega izrazja. Ukvarjal se je tudi z literarnozgodovinsko in recenzijsko publicistiko, napisal nekaj slovaropisnih ocen in bil eden od pobudnikov za ustanovitev založbe Lipa.

Leta 1956 je moral v Kopru dati odpoved. Po mnenju prijatelja, sicer slavista Franceta Sirka, zato, ker se ni hotel podrediti Partiji. Od septembra 1956 dalje je delal v NUK kot bibliotekar, 1. aprila 1959 pa je postal asistent na Inštitutu za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Dne 5. julija 1962 je bil imenovan nov glavni uredniški odbor in 9. julija je imel prvo sejo, na katero so bili povabljeni tudi Ivan Tominec, Lino Legiša in Stane Suhadolnik, slednji je bil tudi zapisnikar. 15. decembra 1962 je Suhadolnik predložil načrt za organizacijo dela pri Slovarju, 1. marca 1965 je postal tajnik glavnega uredniškega odbora in dejanski glavni načrtovalec, organizator, koordinator in pregledovalec nastajajočega slovarja. Suhadolnik je kot spiritus agens oz. glavni vodstvenik (menedžer) vodil slovaropisna dela vse do konca junija 1982, ko je bil »ne hoteno«, kot je sam zapisal, upokojen. Koncept slovarja je bil tedaj že utrjen, organizacijska dela utečena, delovni kolektiv uigran, izhajanje slovarja se je bližalo polovici – zato so vodstvo Inštituta in Leksikološke sekcije lahko prevzele ideološko zdrave oz. strokovno preambiciozne

moči. Upravnik J. Jurančič je na sestanku 30. 9. 1982 slovarskemu delovnemu kolektivu pojasnil, da je dosedanega življenja v srednjem veku konec. Stanetu Suhadolniku je bil prepovedan dostop do gradiva na Inštitutu in stik z nekdanjimi sodelavci, januarja 1984 pa je prenehal biti tudi član glavnega uredniškega odbora (čeprav mu je bilo 18. marca 1982 to zagotovljeno), vendar je v komisiji za pravopis, pravorečje, oblikoslovje in intonacijo sodeloval vse do izida zadnjega, 5. zvezka Slovarja avgusta 1991.

V času delovanja na Inštitutu je poleg osnovnih del nekaj deset let zbiral gradivo za enciklopedični slovar Prešernovega jezika, iz katerega je prijavil tudi doktorsko disertacijo, sodeloval pri Vojaškem slovarju 1977 in Uporednem rečniku vojnih pojmov 1982, pri Slovenskih krajevnih imenih 1985, pri Pravopisu 1990, pri prevodu Svetega pisma – o tem je izdal poglobljeno študijo 1990 – organiziral izpisovanje starejših slovenskih rokopisnih slovarjev, delal pri več drugih strokovnih slovarjih: bibliotekarskem, gozdarskem, veterinarskem, papirniškem, bil leksikografski svetovalec pri Enciklopediji Slovenije ter sodeloval pri pripravljanju prekmurskega in kostelskega narečnega slovarja.

Stane Suhadolnik, eden najpomembnejših sodobnih slovenskih slovaropiscev, je umrl 10. avgusta 1992.

3 V Šolarjevi zapuščini v NUK-u (R 15/76, mapi 1 in 9) sta dve Suhadolnikovi pismi, naslovljeni na prof. Šolarja, prvo iz decembra 1945, drugo iz novembra 1946, ter naslovnikov odgovor na drugo pismo.

3.1 Prvo pismo je napisal 26-letni Suhadolnik ob zaključevanju visokošolskega študija oz. na pragu zrelega delovnega obdobja. V njem se kažejo njegove resne znanstvene ambicije in velika volja do dela, čeprav pravo delovno področje še išče: literarno zgodovino in slovnično statistiko opušča, tudi krajevno imenoslovje z etimologijo se mu je ustavilo, na področju slovaropisja pa je že spoznal potrebnost skupinskega dela. Verjetno ga privlačuje še kulturna publicistika.

Podton pisma kaže na sledove personalizma, katerega je svojim učencem odkrival prav Šolar: osebna rast, osmislitev življenja z ustvarjalnostjo, samopotrjevanje ter afirmacija tistega živega, naprednega dela katoliške skupnosti, kateremu je pripadal tudi naslovnik Jakob Šolar. Izraz je stvaren in sproščen, večkrat kar čustven. Opazna je piščeva občutljivost v zvezi z denarnimi zadevami.

Pismo dovoljuje sklep, da je Šolar delal za akademjski slovar že pred decembrom 1945, čeprav je vlogo za službo oddal na Akademiji šele sredi decembra, sprejet pa je bil aprila naslednje leto. Šolarjev odgovor na Suhadolnikovo pismo ni znan: Suhadolnik 1997 pomotoma navaja odlomek iz lastnega pisma kot Šolarjev odgovor.

Kamnik, 3. decembra 1945
Zaprice ?¹⁴

Dragi gospod profesor!¹⁵

Pravzaprav ne vem, ali je pametno, da Vam pišem¹⁶ kar brez Vašega povabila. Toda ker se mi zdi, da imam neko pravico do Vašega zanimanja za svoje delo in rast,¹⁷ se mi zdi neobhodno potrebno, da se z Vami pogovorim o svojih začetniških težavah in o svojih načrtih. Tudi o vseh svojih dvomih, ki jih imam vase in svoje delo, bi Vam rad potožil. Do tega pa me je napeljala okrožnica Slavističnega društva, ki sem jo danes prejel, v kateri me je tov. tajnik imenoval za poverjenika Slavističnega društva na naši gimnaziji.

No, Kamnik¹⁸ ni daleč od Ljubljane in tudi tako grdo mesto ni, da ne bi mogel biti zadovoljen s svojim imenovanjem. Toda žalostno je to, da moram poučevati samo ruščino in nič slovenščine, da moram tratiti svoj čas, ki bi ga rad porabil za študij¹⁹ in znanstveno delo, za vse drugo, kar k mojemu poklicu nič ali prav malo spada. To so razna tajništva – se razume neplačana – in odbornišтва, ki Vam jih ne bom tu našteval in Vas mučil z njimi. K temu pridejo še finančne skrbi, kajti dovolj smešno je, če ni že žalostno, da imam jaz kot poročen novinec 200 din mesečno manj kakor moji tovariši, ki so v isti položajni stopnji ter niso še poročeni.

Pa tudi to še ne bi bilo tako hudo, če bi vedel, kje naj zares poprimem in kje bi lahko koristil; kje in kako bi lahko nadomestil tista štiri zgubljena leta²⁰, ki mi tako strašno manjkajo. Kaj vem, ali je v teh mojih občutkih domišljavost ali razočaranje ali ponos. Čisto na kratko: rad bi delal kaj pametnega in koristnega. Vem, da moram najprej končati. Toda to, da nimam pred sabo dela, cilja, mi ne pusti niti mirno študirati tedaj, ko si ukradem tiste pol ure, da sedem h knjigi. Naloga, ki sem jo začel (tudi končal za seminarsko nalogo), mi ne gre dalje²¹, ker nimam gradiva ter me ne veseli več. Zbiranje krajevnih imen²² in njih etimologije mi je zastalo, ker nimam pri sebi

¹⁴ Ime gradu pri Kamniku, kjer je Suhadolnik z ženo verjetno stanoval, je zapisano z roko.

¹⁵ Šolar je bil Suhadolnikov profesor francoščine na škofijski klasični gimnaziji od jeseni 1931 do poletja 1939.

¹⁶ Suhadolnikov pisalni stroj ni imel znakov za č, ž, š, zato je šumevce pisal sprva z dodajanjem znamenja ^ na sičnike, od *Slavističnega društva* na koncu prvega odstavka dalje pa so šumevci zapisani brez kakršnekoli strešice.

¹⁷ O svojih problemih in najbrž tudi načrtih se je Suhadolnik večkrat pogovarjal s Šolarjem že v gimnazijskih letih (Suhadolnik 1968).

¹⁸ V Kamniku je začel 15. oktobra 1945 učiti na gimnaziji, ki je imela prvo leto samo štiri nižje razrede.

¹⁹ Študij na univerzi je končal 21. junija 1946.

²⁰ Od 21. aprila 1942 do jeseni 1945 je bil interniran oz. konfiniran v Italiji.

²¹ Decembra 1946 je Suhadolnik v službeni vprašalni poli zapisal, da zbira gradivo o Ivanu Cankarju. Verjetno so bili to podatki o bivališčih Ivana Cankarja na Vrhniki. V Suhadolnikovi zapuščini v rokopisnem oddelku NUK-a besedila te seminarske naloge ni.

²² Krajevna imena je Suhadolnik – skupaj z mnogimi drugimi dijaki – zbiral na pobudo prof. Šolarja za Slavistično društvo že v gimnazijskih letih. Prim. Suhadolnik 1968. O delu za

licejke²³; slovar, v katerega sem se vrgel z vso svojo voljo²⁴, je zastal, ker vidim, da dela sam ne bom zmogel, pa ga ima v načrtu Akademija²⁵. In z njo menda Vi.

Recite mi, gospod profesor, kje naj primem sedaj in kako. Vi me dobro poznate. Slab sem. Nič posebnega. Manj kot povprečnost. Ali volje imam za tri. Morda je domišljija, častihlepnost, morda »so lačne le oči« ter grem preko svojih zmožnosti... Toda nekaj moram, nekaj hočem delati. Življenje nam vendar ni dano zato, da bi ga prebili kot božji volki. Pa pomeniti moramo nekaj, če hočemo, da nas bo svet – tudi če samo droben slovenski svet – priznal in cenil. Pri tem ne mislim samo nase, mislim na tisto skupnost, katero smo napravili čisto po nepotrebem²⁶. Delati bi morali vse bolj resno in načrtno, če bi hoteli, da bomo tudi mi kaj prispevali k oblikovanju novega človeka, o katerem toliko govorimo.

Prilagam Vam kratko, površno delo²⁷, ki sem ga naredil že pred dvema mesecema. Samo na oceno Vam ga dam. Recite, ali je vredno, da se trudim na tem polju ali ne. Oprostite mi, da sem tako nasilen. Toda ta duševna samota me je tako izmučila, da sem se Vam moral izdati v vsej svoji slabosti. V pričakovanju, da mi boste odgovorili, Vas lepo pozdravljam.

Vam vdani učenec Suhadolnik Stane²⁸

pravopisni slovar slovenskih krajevnih imen je na zboru Slavističnega društva poročal Šolar 5. oktobra 1945.

²³ NUK-a.

²⁴ Suhadolnik je že v študijskih letih zbiral slovarsko gradivo (Marija Janežič), samo slovaropisno delo pa omenja Suhadolnik prvič že v članku Franc Miklošič, objavljenem v rokopisnih gimnazijskih Odmevih 1937 : 295–296: »Miklošičev učenec Vondrák, ki ga [Lexicon paleoslovenico - graeco - latinum, op. J. M.] je pripravljal, je leta 1926 umrl in tako se je spet delo zavleklo – če mi mladi ne pridemo brž na pomoč – ad kalendas graecas.« Pozimi 1942 je Suhadolnik zaključil statistiko dveh besednih vrst na gradivu Prešernovih Poezij. Pri statistični metodologiji se je zgledoval pri nekdanjem profesorju Šolarju.

²⁵ Slovar je imelo v načrtu že Znanstveno društvo za humanistične vede ob ustanovitvi leta 1921, leta 1942 ga posredno omenja Ramovš v svojem tajniškem poročilu, objavljenem v Letopisu, 1, 1943 : 325, takoj po koncu vojne pa ga je Ramovš dejansko začel pripravljati. Sredi septembra 1945 je Ramovš že vabil Jakoba Šolarja tudi k sodelovanju pri slovarju knjižnega jezika, 2. oktobra 1945 so bili ustanovljeni slovarski odbori in komisije in član delovnega odbora je že tedaj postal tudi Jakob Šolar (Letopis, 2, 1947 : 20).

²⁶ Kritika katoliške skupnosti, kateri želi Suhadolnik tudi z lastnim delom znova dati neko veljavo.

²⁷ V Šolarjevi zapuščini (R 15/76, mapa 16) je Suhadolnikov tipkopis 8 strani z naslovom Nova slovenska beseda, v katerem navaja vrsto novih aktualnih družbenopolitičnih in vojnih izrazov kot nacist, fronta, ilegalec, partizan, udarnik, avtoblinda ipd. Razlag k besedam ni, pač pa je zapisal, ali jih ima Pleteršnik ali Glonar ali kak drug slovenski slovar. Na koncu pa je zaključil: »Izdati je treba (...) popoln, sodoben, slovenski slovar slovenskega jezika, leksikon, slovnico in še marsikaj (...).« Tega rokopisa Müller 1995 v bibliografiji ne navaja.

²⁸ Priimek in ime sta zapisana z roko.

3.2 V drugem ohranjenem pismu se Suhadolnik na začetku novembra 1946 obrača na Šolarja, ki v skladu z Ramovševimi navodili organizacijsko vodi in preverja izpisovanje gradiva za slovar, da bi dobil dodatne slovaropisne nasvete in pojasnila. »Pred tedni« je namreč dobil za nalogo ekscerpirati šest umetnostnozgodovinskih del. Sprašuje tudi o nekaterih vprašanih slovaropisne tehnologije ter o rokih izpisovanja. Šolar je Suhadolnikova vprašanja v pismu označil z vrstilnimi števniki od 1. do 8. ter ob štirih vpisal kratke odgovore tipa *da oz. ne*, vsa pa je izčrpno obdelal v svojem odgovoru.

Celje, 5. XI. 1946

Spoštovani²⁹ gospod profesor!

Ko sem bil v soboto v Ljubljani, sem Vas dvakrat brez uspeha iskal na stanovanju³⁰ – in zato mi dovolite, da se na Vas, gospod profesor, obračam s tem pisanjem.

Prof. Ramovš mi je pred tedni poslal pravila za ekscerpiranje³¹ in mi dal nalogo, da pregledam dela Izidorja Cankarja³², Steske³³, Steleta³⁴, Dostala³⁵, Flisa³⁶ ter Zbornik za umetnost³⁷. Ker sem bil s preselitvijo³⁸ in urejevanjem svojega stanovanja toliko zaposlen, da se nobeni drugi stvari nisem mogel posvečati, sem delo do danes odlagal. Sedaj pa sem dobil vendar toliko prostega časa, da bom mogel vsaj nekaj ur na dan – upam – predsedeti ob knjigah in delati. Ker pa sem nerazgledan in premalo podkovan, bi Vas prosil, da mi daste vsaj nekaj nasvetov, ki bi dopolnili pravila.

Če Vam je pri roki Zgodovina lik. umet. (Iz. C.), 2. izdaja³⁹, preberite, prosim, uvod in nekaj strani in mi najprej povejte, katere⁴⁰ besede bi Vi ekscerpirali. V veliki

²⁹ Suhadolnik še vedno ni imel pisalnega stroja z znaki za šumevce, zato jih je pisal kar s sičniki.

³⁰ Šolar je 1946. stanoval na Dolničarjevi 1 (stolno župnišče).

³¹ Pravila za zbiratelje gradiva za »Slovar slovenskega jezika« – ohranjena so v Šolar R 15/76, mapa 7 – je sestavil Fran Ramovš (prim. Šolar 1950 : 445), čeprav je sam Ramovš v poročilu o delu zapisal, da jih je pripravil delovni odbor (prim. Letopis, 2, 1947 : 138).

³² Izidor Cankar, Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi I – 1926, II – 1931.

³³ Viktor Steska, Slovenska umetnost I, 1927.

³⁴ Fran Stele, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih, 1924.

³⁵ Seznam 1965 Josipa Dostala ne navaja, morda je bilo izpisano Dostalovo besedilo, objavljeno v kaki reviji.

³⁶ J. Flis, Stavbinski slogi, zlasti krščanski in njih razvoj in kratka zgodovina z dodatkom o zidanji in pripravljani cerkva, 1885 ali Umetnost v bogočastni službi, 1908.

³⁷ Za Slovar 1970–1991 so bili izpisani Zborniki za umetnost in zgodovino I – 1921, II – 1922, III – 1923 in VIII – 1928.

³⁸ Suhadolnik se je preselil v Celje, Breg 24/III, kjer je s šolskim letom 1946/47 začel učiti na gimnaziji slovenščino, honorarno pa tudi na oficirski gimnaziji in gradbeni šoli slovenščino oz. ruščino.

³⁹ Šolar je podčrtal 2. izdaja in pripisal *ne* (1.).

⁴⁰ Šolar je pred *katere* pripisal 1 ter podčrtal še naslednje štiri besede.

zmedu strokovnih izrazov in tujk ne znam namreč določiti, ali bom izpisoval preveč ali premalo. V pravilih stoji, da se izpišejo tujke, ki so »že postale last slov. naroda«. Kje je tu meja⁴¹? *Ali*⁴² se gramatikalne posebnosti tudi zapišejo (stran 5: sodeb⁴³)? Kako⁴⁴ si naj razlagam »seznam ekscerpiranih besedi« (člen 6)? Ali ni dovolj, če izpisane besede sproti postavljam v abecedni red in tako takoj vidim, ali sem besedo že izpisal ali še ne? Kako⁴⁵ naj tolmačim, da se strokovni izrazi posebej zbirajo in koliko pride to pri meni v poštev? In⁴⁶ najbolj važno: člen 2, štev. 2 pravi, naj se »delno«⁴⁷ ekscerpirajo le besede s posebnim ali prenesenim pomenom ter neobičajne zveze. Ali je Pleteršnik osnova, ki naj pove, kaj je »običajna zveza«⁴⁸? Kaj je z Glonarjem in slovarji tujk⁴⁹? Ali⁵⁰ naj besedo kar pustim, če jo ima Plet. v enakem pomenu zabeleženo, četudi je neobičajna?

Končno mi je poleg vsega tega še težko, ker v Celju nimamo nobenih knjig⁵¹, ki naj bi jih izpisoval. Nekaj stvari sem dobil v seminarju⁵², pa ne vem, kako bodo zadovoljni, če jih bom preveč počrtal⁵³; ali bi Akademija ne mogla preskrbeti teh knjig? Delo je končno precej obsežno in bi rad vedel, kaki termini⁵⁴ so postavljeni. Če je termin prekratek, bom moral vsaj nekaj stvari vrniti, kajti vpregajo me povsod, tudi tam, kjer se najbolj slabo počutim.

Vidim, da sem Vam sestavil pravo vprašalno polo. Ali kaj hočem! Rad bi začel podčrtavati⁵⁵ z nekako ustaljenimi pojmi in zato sem Vam moral zaupati toliko svojih dvomov. Prosim Vas, gospod profesor, da mi oprostite tudi to nadlegovanje in mi spet⁵⁶ odgovorite ter tako pomagajte pri delu, ki se ga bom, če Bog da, z veseljem oprijel.

Pričakujoč odgovora, Vas lepo pozdravljam.

Vdani Vam

Suhadolnik Stane⁵⁷

Celje – Breg 24⁵⁸

⁴¹ Šolar je poved počrtal.

⁴² Pred *Ali* je Šolar pripisal 2).

⁴³ Šolar je *e* dvakrat počrtal.

⁴⁴ Pred *Kako* je Šolar pripisal 3).

⁴⁵ Pred *Kako* je Šolar pripisal 4).

⁴⁶ Pred *In* je Šolar pripisal 5).

⁴⁷ Besedo je Šolar dvakrat počrtal.

⁴⁸ Šolar je poved počrtal, ob robu pa zapisal *da*.

⁴⁹ Leta 1946 so bili na razpolago naslednji slovenski slovarji tujk: Rafael Lestan, Slovarček tujih besed, Gradec 1918; Joža Glonar, Žepni slovarček tujk, Ljubljana 1927; Fran Bradač, Slovar tujk, Ljubljana 1929; Joža Glonar, Žepni slovarček tujk, 2., razširjena izdaja, Ljubljana 1934 in Fran Bradač, Slovar tujk, 2., pomnožena izdaja, Ljubljana 1942.

⁵⁰ Pred *Ali* je Šolar pripisal 6), na koncu iste povedi pa *nikakor*.

⁵¹ Pred besedo je Šolar pripisal 7).

⁵² Knjižnica slovanstva oddelka Filozofske fakultete v Ljubljani.

⁵³ Zadnje tri besede je Šolar počrtal, nad njimi pa pripisal *ni treba!!*.

⁵⁴ Zadnji dve besedi je Šolar počrtal in pred *kaki* zapisal 8.).

⁵⁵ Šolar je besedo počrtal, na levem robu vrstice pa pripisal *ne!*.

⁵⁶ Torej je Šolar Suhadolniku že (od)pisal.

⁵⁷ Lastnoročni podpis s črnilom.

⁵⁸ Lastnoročni zapis s svinčnikom.

3.3 Šolar je na Suhadolnikova vprašanja izčrpno odgovoril že čez dva dni. V odgovoru, ki kaže piščev smisel za organiziranje in vodenje skupinskega dela, je razkril temeljno zamisel o pripravljajočem se slovarju in svoja bogata spoznanja ob lastnem izpisovalnem delu. Akademija je leta 1946 imela v načrtu pravzaprav dva slovarja: velikega in praktičnega. Šolarjeve misli in pojasnila so v zvezi z velikim slovarjem, ki naj bi čimbolj popolno zajemal tipično besedno okolje oz. vezave ter dajal tudi podatke o avtorju, času in mestu zapisa.⁵⁹ Šolar se dobro zaveda, da je zbiranje jezikovnega gradiva določeno z zamislijo slovarja, izhodišče in jedro zamisli pa je »dejanska raba v pisanju po naših knjigah in časnikih«. *Zveze dejanska / konkretna / sedanja / živa raba, razširjenost v rabi ali domača uporaba* je Šolar v odgovoru zapisal kar desetkrat.

Ob umetnostnozgodovinski knjigi Izidorja Cankarja najprej zanimivo označi knjižni jezik srednjega izobraženkega sloja, ki več ni vezan na narečje, in omeni strokovno izrazje, ki sodi v splošni jezikovni zaklad povprečnega izobraženca. Zamisel, temelječa na dejanski rabi in jeziku povprečnega izobraženca, je bila uresničena s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika, čeprav je osrednje načelo pozneje zamenjal pojem splošne rabe, ki je sicer doživel v javnosti ostra nasprotovanja.

Vse obravnavano jezikovno gradivo preverja Šolar s Pleteršnikovim slovarjem, in sicer izbor iztočnic, njihov pomen, ponazoritve in gradivsko dokumentacijo. Pleteršnik mu je temeljno merilo zbiranja, ker navaja vire. Glonarjev slovar le-teh nima, zato je glede dejanske rabe nezanesljiv, enako tudi slovarčki tujk. Pravila za zbirateljje gradiva ločujejo popolno ekscerpcijo, delno ekscerpcijo, ki se naj uporablja pri boljših avtorjih, in pregledno ekscerpcijo, ki naj zajame samo posebno, res nenavadno, toda neprečitno napačno ali nerabno besedje. V uvodu v Slovar 1970 je druga vrsta izpisovanja poimenovana gosti, tretja pa paberkovalni izpis.

Na osnovi lastnih izpisovalnih izkušenj je Šolar že konec 1946 vedel, da ima večina pisateljev (zlasti še strokovnih) svojo *copio verborum*, torej svoj tipični besedni zaklad, ki se po določenem obsegu gradiva začanja ponavljati. Spoznanje, pomembno pri odločitvah o popolnih izpisih posameznih delov daljšega besedila kakega avtorja!

Pri izpisovanju je po Šolarju potrebno izbirati vrstno in rekcijsko značilno besedno okolje, dobre ponazoritve in mesta, kjer je pomen strokovnega izraza zelo jasno razložen. Ob tem ločuje strokovno definicijo in razlago. Za slovar je treba izpisovati tudi napačne oz. slovnično neustrezne rabe ter pisne posebnosti. Samostojne *značke*, s katerimi verjetno misli samostojno gradivsko iztočnico, hoče imeti za deležnike (razen opisnih), in sicer zaradi razvidnosti, ali gre še za glagolski deležnik ali že za pridevnik (torej se zaveda skladske določenosti besedne vrste), za glagolnike in za prislovne rabe. Pri izpisovanju slovničnih posebnosti opozarja še na izpisovanje nikalnice, zlasti za nedoločnikom (ne govoriti resnico/resnice), in na velelnik (zaradi glagolskega vida).

Iz Šolarjevega odgovora Stanetu Suhadolnika tudi zvemo o posebnih komisijah strokovnjakov, ki zbirajo zlasti iz tujih jezikov prevzeto izrazje svojih strok.

⁵⁹ V svojem elaboratu 1951 je Šolar vseobsežni slovar zlasti zaradi jezikovne raznovrstnosti že odklanjal.

Ljubljana, 7. nov. 1946

Dragi prijatelj Stane!

Vaše pismo sem prejel in mi le dokazuje, da ste se stvari resno prijeli in boste dobro delali. Težave imamo vsi, prav vsi, ker še vsi iščemo, kako najbolje in najuspešneje delati. Morda Vam bom na Vaša vprašanja lahko nekoliko določneje odgovoril, kakor ste mogli to razbrati iz dosedanjih navodil, ker ste pač postavili dosti konkretna vprašanja. Vsa vprašanja, ki bi se Vam v teku dela pokazala, sporočajte sem, da se bomo skupno trudili za njih rešitev in jo splošno vpeljali, če bo tako kazalo.

Dobili ste področje umetnostne zgodovine. Tam je med najvidnejšimi delavci Iz. Cankar, ki je v pogledu knjižnega jezika dokaj zanimiv, ker ni doma iz kake pokrajine, marveč je res že po svoji vzgoji in izobrazbi izrazil otrok šole in izobraženih krogov – ne kakšne buržuazije ali slovenščini neprijazne aristokracije, pa tudi ne socialnega proletariata, marveč srednjega sloja dijaštva in duhovnikov, kasneje pa profesorjev, književnikov in uradnikov vseh vrst –. S tako domačo jezikovno šolo se je brusil ob drugih jezikih in spoznal odlične družbe v svetu – tako pri študiju v knjigah in osebno, kakor po velemestnih družbah in v politiki. Z vsem tem oplojen je že po naravi nagnjen k izbrani salonski besedi kot estet moral poklicno gojiti in brusiti okus za tančine izražanja. Zato je prav, da ga ekscerpirate dosti natančno. Pri njem bo 1) mnogo prenosov iz realnega sveta na področje duhovnih ved, ker je taka njegova usmerjenost; 2) mnogo tehničnih umetnostnih izrazov, ki pa sodijo po vrsti – kolikor sem mogel v naglici presoditi – v splošni slovar poprečnega izobraženca; 3) mnogo novih zvez in pomenskih odtenkov. Kako si predstavljam tako ekscerpiranje, naj Vam pokažejo naslednji zgledi, vzeti iz Predgovora in prvih dveh strani teksta v Razvoju stila I, a ne 2. marveč prve izdaje, ker druge nimam, če je sploh izšla; tudi če je izšla⁶⁰, ni kakšnih večjih sprememb. Ob posameznih besedah razlagam, zakaj sem jo ekscerpiral. Za tako ekscerpiranje sem se odločil po zamisli, kakšen naj bi naš prihodnji slovar bil, o tem na koncu in deloma vmes kako besedo.

5:⁶¹ **umetnost**: Pl + (pomeni: ima); zaradi zvez na isti strani in naslednjih straneh: - zgodovina, - tehnika, - delavec, - razvoj, - stil, - faktor (6), - individuum (7) // preciziran pojem: kar⁶² se nanaša na umetnost
umetniški: Pl + / - biografija, življenje, - zgodovinske okoliščine, - psihologija, - dejanje // vse⁶², kar se nanaša na umetnika; Pl. te ostre ločitve nima, marveč mu pomeni tudi umetnost in umeten
umetninski: Pl +, a ima zraven zelo slab citat iz Navr.⁶³, medtem ko je tu ostra in določena ločitev; kar⁶² se nanaša na umetnino

⁶⁰ Zgodovina likovne umetnosti, I Izidorja Cankarja je izšla do 1947 samo enkrat, in sicer leta 1926.

⁶¹ Str.5.

⁶² Šolar razlaga pridevnik s samostalniškim *kar* namesto s *ki*. Isto napako v njegovem slovaropisnem elaboratu iz leta 1951 mu očita tudi Suhadolnik 1997.

⁶³ Janka Navratila.

- str. 5: redoma:** Pl +, a ne v tem pomenu: navadno, redno
anorganičen: Pl - (pomeni: nima); prenos na duhovne vede
biografija: Pl +, zaradi vrste biografij, ki naj jih slovar prinese: umetniška -, pisateljska -, svetniška -, vzgojna - itd.
katalog: Pl +, a brez navedkov vrst in avtorjev
raziskava: Pl +, pa ne v tem pomenu
ugotovitev: Pl +, a ne v tem pomenu
odvisnost: Pl +, pa bi rad videl v slovarju zvezo: medsebojna -
medsebojen: Pl +, zveza, kakor zgoraj
obravnavan: Pl ima seveda glagol obravnnavati; toda pasivni participi od nedovršnikov so dosti redki, zato bi rad videl, da bi nam ekscerpiranje vse te oblike zapisalo; če so zabeleženi glagoli, mi slovar še nič ne pove, ali je ta part. praktično v rabi ali ne, zato bi najrajši sploh imel participe (razen opisnega, ki ga imajo vsi glagoli) kot samostojne značke⁶⁴, ker bi tako mnogo laže zadel pravo tam, kjer premišljam, ali je to še particip ali že pridevnik.
trojen: zaradi napačne rabe namesto troji
splošnozgodovinski: Pl - v tej obliki (on bi pisal narazen)
fakt: Pl +, a brez vsake označitve
odvisnost: Pl -
sodeb: bi zapisal, ko ne bi vedel, da je tako pisal Iv. Cankar v prvih svojih delih, ki jih je tedaj izdajal (1926) Iz. Cankar
razveljavljati: Pl +, a tako brez vseh navedb, da človek sumi, da je le slovniška tvorba, ne pa pobrana iz žive rabe; v takih primerih se mi zdi, da mora novi slovar sloneti na konkretni rabi, zato takim besedam iščem živih primerov
razpravljanje: Pl ima seveda le glagol, a velja za glagolnike isto kakor za participe, morda še bolj; zato bi tudi te pisal jaz posebej⁶⁵, toliko bolj, ker so včasih nekateri glagolniki dobili drugačen pomen, kakor ga ima glagol, in komaj še na glagol mislim, ko srečam glagolnik; isto velja seveda za: govorjenje, predstavljanje, razkazovanje, razpoloženje, spoznanje, odrešenje, odvrčanje itd.
brezkoristen: Pl +, a brez navedb
zadovoljiv: Pl +, novih zvez mora imeti slovar
samobiten: Pl +, nove zveze!
dejstvo: Pl +, a v drugem pomenu
umevanje: Pl - glagolnika, zveza: globoko, površno ...
stil: Pl -, umetnost⁶⁶ terminus, a splošno potreben
dispozicija: Pl -
zmiselnost: Pl -, pravopis!⁶⁷
potreba: Pl +, a ne tega pomena: nujnost
razpoloženje: Pl + pod 2, zveza, gl. dispozicija!
pojmovati: Pl -

⁶⁴ Pravila 1946 tega ne predpisujejo.

⁶⁵ Tako predpisujejo tudi Pravila 1946, Suhadolnik pa je glagolnike očitno uvrščal pod glagole..

⁶⁶ Prav: umetnostni.

⁶⁷ Slovar 1985 ima seveda samo smiselnost.

razvojen: Pl -; zveze: adv.⁶⁸ - črta, - pojmovanje zgodovine, - sinteza itd.

organičen: Pl -, adv.⁶⁹ - nujnost

sodoločati: Pl -

koncept: Pl +, a ne v tem pomenu: zamisel

individualen: Pl +, a ne take zveze

zgrešen: Pl ima glagol, a ta part. je za večino ljudi že adjektiv

smotrnost: Pl +, a ne take zveze

6:

razbiti se: Pl +, a ne te zveze

predstavljanje: Pl + glagol, a ne prav tega pomena: podajanje, predočevanje

neizvedljiv: Pl -

anonimen: Pl -

individualnost: Pl +, a ne zvez: osebna -, narodna -, umetniška - itd.

etnološki: Pl -

formalen: Pl -, v umetnostni zgodovini važen terminus, zato mu je treba poiskati kako mesto, kjer bo njega pravi pomen zelo jasno razviden; to imejte pred očmi za vse take termine, da z umetnostnega stališča potem lahko slovar tako definicijo, ponazoritev ali razlago pojma objavi

etnologičen: Pl -

mnogokdaj: Pl -, pa ima več zloženk te vrste

niansa: Pl -

materialističen: Pl -

socializem: Pl +, a brez zvez

razvoj: Pl +, a brez zvez: gospodarski - in - umetnosti

socialen: Pl +, a brez zvez: stanje, - vprašanje, - beda itd.

poznorimski: Pl - te oblike, Izidorjeva posebnost, rad sestavlja

skulptura: Pl +, umet. term.!

miselnost: Pl +, a drug pomen

družaben: Pl +, a je važno, da imamo v evidenci razširjenost v rabi tega izraza za socialen v nasprotju z družben

ustanovnik: Pl +, a danes že redko v rabi, zato je prav, da jo imamo v evidenci tudi za sedanjo rabo

sinteza: Pl +, a brez zvez

avtonomen: Pl -, važen terminus v duhovnem področju umetnosti

forma: Pl -, važen terminus, iščite mu dobre ponazoritve v Iz. C.

potekajoč: Pl + glagol, a ne part. in ne zveze: logično iz... v...

reakcija: Pl +, a ne zveze: r. na...

presumptiven: Pl -

avtonomnost: Pl -

predsmrten: Pl + brez vseh navedb

paralela: Pl -

emanacija: Pl -

⁶⁸ Prav: adj.

⁶⁹ Prav: adj.

začetkoma: Pl -, taki primeri nam kažejo, kako bi bilo koristno, da bi tudi vse (tudi pridevniške) prislovne oblike imele svojo posebno označbo v slovarju; primerov na -oma v Pl mnogo mnogo manjka

duševen: Pl +, a nima zvez: - stanje, - razpoloženje itd.

stanje: Pl +, ne pa zvez: duševno -, obsedno stanje - itd. itd.

religija: Pl +, a brez navedb

inventarski: Pl -

7:

stavba: Pl +, važne so zveze in prenosi

konstruktiven: Pl -

provenienca: Pl -

sestavina: Pl +, nima pa zvez

snoven: Pl +, ne pa zvez, zlasti pri umetn.

likoven: Pl - (tu boste citirali predvsem utemeljitev tega izraza v članku v Zborniku⁷⁰, kjer utemeljuje ta izraz pred drugim)

stilen: Pl -

individuum: Pl -, zveza!

recipient: Pl -

zoblikovan: Pl - (tudi ne pod izoblikovati)

11:

spiritualističen: Pl -

starokrščanski: Pl - v tej obliki, kar je res slabo⁷¹, ker je nekaj drugega kakor stara krščanska doba; prim.: starokatoliška vera in stara katoliška vera!

motrilec: Pl +, a brez dok., kdo in kje piše

začuditi (koga): Pl +, a ne te zveze

odvisen: Pl +, a brez vsake frazeologije⁷²

inačica: Pl +, a brez zgleda

poznoantičen: Pl -⁷³

predpogoj: Pl -

politeizem: Pl +, brez dok.

monoteizem: Pl +, brez dokumentacije

brezprimeren: Pl +, brez dok.

upehanost: Pl +, brez vseh navedkov – zveza!

asketičen: Pl -

brezupnost: Pl +, a brez dok.

strogost: Pl +, zveza: ascetična -

tostranost⁷⁴: Pl -

uravnan (na kaj): Pl - (ima glagol uravnati, ne pa zveze na kaj)

spiritualizem: Pl - (mesto je treba navesti že zaradi označitve pojma)

onostranski: Pl +, zveza!

⁷⁰ Zborniku za umetnostno zgodovino.

⁷¹ Namreč slabo, ker nima.

⁷² Šolarju pomeni frazeologija besedne zveze.

⁷³ Šolar je najprej zapisani + prečrtal.

⁷⁴ Šolar je pomotoma zapisal *trostranost*, nato pa prvi *r* prečrtal.

rimljanski: Pl -
dopadljiv: Pl +, brez vsega
budističen: Pl -
zaokrožen: Pl +, zveza!
proces: Pl +, a brez zvez (vrste procesov)
poznorimski: Pl -
žila: Pl +, prenesen⁷⁵ pomen
proncati: Pl +
 12:
samopremagovanje: Pl -
zgradba: Pl +, a ne tega pomena
nevzdržema: Pl -
onečaščati: Pl -
naveličanost: Pl -
plast: Pl +, a ne te zveze
civilizacija: Pl +, a ne v tem pomenu
individualizem: Pl -
subjektivizem: Pl -
bogoiskateljstvo: Pl -
senzualizem: Pl -, prvvp.⁷⁶
orientalski: Pl -
premeniti: Pl +, a ne zveze: na kaj
narast: Pl +, a brez dok

Tako nekako, vidite, si predstavljam »delno« ekscerpiranje, ki ga opravljamo le pri jezikovno boljših pisateljih; pri »preglednem« bi odpadle zlasti vse tiste besede, ki jih tu izpisujemo zaradi zvez ali dokumentacije; te bi tedaj zapisoval le takrat, kadar so res nenavadne in ne preočitno napačne ali nerabne. Radoveden sem, ali Vam bo ta mreža pregosta ali preredka po Vaši lastni zamisli. Morda se Vam bo zdela pregosta; v tem primeru rečem: do konca knjige se Vam bo začuda zredčila, zakaj močno se ponavljajo izrazi in boste le tu in tam še pobrali kaj novega. To velja za večino pisateljev, ki sem jih sedaj poskusil ekscerpirati. Vsak ima svojo copio verborum⁷⁷ in ta se potem zelo nagosto ponavlja; tudi za Iz. Cankarja to velja, kolikor sem se mogel prepričati, ker sem najprej ekscerpiral 5 strani iz 2. zv. Kakor vidim ob primerjavi, je cela vrsta istih besed tu in tam.

2. Kako je z gramatikalnimi posebnostmi? Le izpisujte jih! Bolje več ko premalo. Seveda je tu zelo težko reči, kaj naj sledimo. Pri sestavljanju slovnice⁷⁸ smo naleteli na marsikak problemček, ki ga pri svojem ekscerpiranju upoštevam: nikalnica, zlasti za infinitivom, ki ga zahteva zanikani glagol, pri imperativu (dovršnik,

⁷⁵ Prav: preneseni

⁷⁶ pravopis.

⁷⁷ Lat. besedni zaklad.

⁷⁸ Verjetno Slovnice 1947.

nedovršnik), participi in glagolnik, sam sebe - samega sebe (Breznikov problem)⁷⁹, prislovna raba nekaterih samostalnikov itd. itd. Mislil sem, da bi napravili seznam gramatičnih vprašanj, ki bi jih eksceptorjem predložili v upoštevanje pri ekscerpiranju, a stvar ni dozorela in bi že tako zamudno delo še bolj oteževala. Morda se kdaj k temu še povrnemo, ko bomo preko prvih začetnih težav.

3. Seznam ekscerpiranih besed razumete prav, čeprav ni bil tako mišljen. Poznam primer, ko je ob koncu (!!) naredil po urejenih listkih seznam besed, da ga bo imel zase, ko bo oddal listke. O praktični vrednosti in pomembnosti tega seznama bo odbor še govoril in dal potrebna pojasnila.

4. Pri Vas zadeva strokovnih izrazov tako rekoč ne pride v poštev, ker so ti izrazi po večini taki, da jih mora razumeti vsak poprečen izobraženec. Mišljeno je tu, da so posebne strokovne komisije⁸⁰, ki zbirajo terminološke izraze za svoje stroke. Zlasti so tu mišljeni različni tuji strokovni izrazi iz medicine, tehnike, fizike, kemije itd.

5. Pleteršnik je izhodišče zbiranja, ker je to edini slovar, ki se kolikor toliko opira na dokumentacijo virov. Glonar je pobiral iz Pleteršnika, nekaj dostavljal iz svojega poznanja žive rabe, nekaj pa iz berila; kje in od kod je jemal, pa iz slovarja ni razvidno, zato je njegovo gradivo pač uporabno za kontrolo, manj pa za neposredno navajanje ali celo za oporišče. Podobno je tudi s slovarčkom tujk. Večina teh slovarčkov⁸¹ je narejena po tujih podobnih slovarjih, zato so brez domače uporabe, ker so jo postavljali v slovarje po spominu in poznanju iz splošne rabe, ne pa po dejanski rabi v pisanju po naših knjigah in časnikih. Zato je prav, da imamo vse te stvari vsaj za veliki slovar zbrane kar se dá dobro in popolno.

6. Če je beseda nenavadna in jo Pl ima, s tem še ni rečeno, da bi besede ne zapisali, kakor ste lahko razvideli že iz navedb pri nekaterih besedah; taka je n. pr. ustanovnik; danes pravimo splošno ustanovitelj in se zdi ona oblika že zastarela, zato je zanimivo, da jo piše Iz. Cankar, ki drugače nikakor ni kak ljubitelj arhaičnega jezika. S tako navedbo beseda dobi koj drugačen značaj za sedanji čas. To je eden izmed razlogov. Drugi so pa različne zveze. To velja celo za navadne besede, ki jim bo treba dodati frazeologijo. Vzemite n. pr. besedo vpliv. Pl ima samo zapis: vpliv – der Einfluss. In vendar ima ta beseda danes že zelo razsežno frazeologijo: velik, majhen, močan, dober, slab vpliv; vpliv imeti, uveljaviti, izvajati, dati čutiti, zlorabiti,

⁷⁹ Po članku A. Breznika *Ljubi bližnjega kakor sam sebe* v: Slovenski učitelj, 44 (1943), 9–11, 38–41, 76–80 *sam* v tožilniku ni pravilen, ker zaimek tu ni predmet, ampak le dodatek k osebk, tj. osebk, dodano okrepilo. Ugovarjal mu je F. Grivec s člankom *Ljubimo bližnjega kakor samega sebe* prav tako v Slovenskem učitelju, 44 (1943), 37–38, sklicujoč se na pomensko različnost obeh primerov Slovar 1985 navaja obe obliki kot dvojnici, in sicer v pomenu »poudarjanja odnosa do osebk«. Vendar se skladdenjski funkciji zaimenskega člena razlikujeta: imenovalniški *sam* krepi osebk, tožilniški *samega* pa krepi predmet (*sebe*). Pri drugi možnosti so težave pri ženski oz. množinski obliki, na kar se opira Breznik.

⁸⁰ Komisije so bile izvoljene 2. oktobra 1945. Terminološko komisijo so sestavljali J. Polec, F. Ramovš in S. Škerlj, komisijo za pravno terminologijo so sestavljali: Škerlj, Polec, Pitamic, Sajovic, Sterle, terminološke posle za medicinske vede je vodil Alija Košir, za tehniške pa A. Struna, F. Hacin in V. Skaberne (Letopis, 2, 1947 : 20, 129).

⁸¹ Prim. opombo 49.

dobiti, izgubiti, uporabiti, dati, vzeti, spodkopati, omajati itd.; priti pod vpliv; biti / stati pod vplivom; vpliv raste, pada itd. Vse to se dejansko rabi, treba bi bilo za vse to dobiti zapise iz tiska, da lahko zasledujemo rast take frazeologije, ker je ta beseda kljub svoji novosti prevzela velik del področja domači besedi moč ali tudi oblast. Ko bi mogli take stvari zares tako natančno zapisovati, da bi tako porajanje in odmiranje mogli zasledovati po zapisih ekscerptorjev, bi bilo to sicer idealno, a je skoraj nemogoče kaj takega misliti in pričakovati, vsaj pri sedanjem osnutku. Za tako stvar bi bil potreben mnogo bolj strnjen in enotno ubran pa silno vesten aparat z zelo natančnim dogovorom za zbiranje; morali pa bi delavci imeti mir in čas in vse možnosti za delo.

7. Knjig⁸² nimate? Če ste se zglasili na Akademiji⁸³, ste gotovo tam tozadevno kaj zvedeli. To in ono (n. pr. Zbornik, Iz. Cankarja in take stvari) Akademija gotovo ima v svoji knjižnici. Nikakor pa se mi ne zdi potrebno, da bi bilo potrebno knjigo s podčrtavanjem uničevati in mazati⁸⁴. Saj imate možnost, da rahlo na robu označite s kljukico ali črtico vrsto, kjer je beseda (tudi to si lahko zaznamujete⁸⁵ s kljukico), da jih potem le prepíšete. Vse to se potem brez kake posebne škode za knjigo lahko zbríše, če imate radirko pri roki.

8. Kako je s termíni? Jasno je, da bi bilo prav, če vsakdo kar se dá pridno dela, da se stvar ne zavleče v nedogled. Prav pravih termínov nismo določili, čeprav bi Akademija rada priročni slovar izdala kmalu. Zdi se mi pa, da je boljša solidnost kakor naglica, ki ni nikjer dobra, zlasti pa ne pri tako odgovornem delu. Sedaj bo že leto dni, kar je bilo delo spočeto⁸⁶, a smo še zmeraj pri začetnih težavah. Zato delajte tako pridno, kakor bi bilo treba oddati jutri, pa tako solidno, kakor da se nič ne mudi. To povem sicer na svojo pest, ali vem, da je tega mnenja tudi odbor⁸⁷. Nič odlašati, hitro delati, a solidno in dobro. S tem delom ste tudi izgovorjeni za vse mogoče druge brklarije, ki preveč begajo in raztresajo; tu sta zbranonost in mir nujno potrebna.

S tem bi bil odgovoril precej na vse, kar ste vprašali. Vem, da boste obupani rekli: sedaj sem tak zadaj kakor po hrbtu. Vendar nikar ne obupajte, z delom se Vam bo mnogo pojasnilo samo, dobili boste prakso. Kadar boste imeli kaj več narejenega, pa lahko pošljete v pregled in dostavite vrsto novih vprašanj, ki so se Vam medtem nabrala. Morda boste kdaj dobili tudi kakšna dodatna pojasnila o našem delu, o zamisli našega novega slovarja in se laže ravnali po tem.

Dotlej pa prav lepo pozdravljeni!⁸⁸

⁸² Šolar je najprej zapisal *knjiga*, potem pa končni *a* prečrtal.

⁸³ Šolar je tedaj še delal doma, na stanovanju.

⁸⁴ Vendar je podčrtavanje knjig predvideno že v Pravilih 1946, od leta 1961 pa se podčrtana besedila hranijo v arhivu Inštituta.

⁸⁵ Šolar je najprej zapisal prve štiri črke besede *zabeležite*, potem pa izraz prečrtal.

⁸⁶ Delovni odbor in komisije so bile izvoljeni 2. oktobra 1945, torej je bilo delo *spočeto* že prej.

⁸⁷ Delovni odbor so sestavljali generalni sekretar Akademije F. Ramovš, upravnik znanstvene pisarne M. Šmalc ter štirje ekscerptorji, in sicer J. Šolar, M. Rupel, R. Kolarič in A. Bajec (Letopis, 2, 1947 : 20).

⁸⁸ Na ohranjenem Šolarjevem pismu ni podpisa, kar kaže, da je dvojnik.

Navedenke in literatura

- Alfabetarij 1974 – Splošni alfabetarij za pripravo slovarja sodobnega knjižnega jezika, IV. knjiga, 1. del R; 2. del S–So. Ljubljana : Leksikološka sekcija Inštituta za slovenski jezik, 1974. [Tipkopis]
- BAJEC 1975/76 – BAJEC, Anton, Jakob Šolar in čitankarji : Ob 80-letnici Šolarjevega rojstva – 29. 4. 1896. JiS, 21 (1975/76), 237.
- BREZNIK 1943 – BREZNIK, Anton, Ljubi bližnjega kakor sam sebe, Slovenski učitelj, 44 (1943), 9–11, 38–41, 76–80.
- Gimnazija Rudolfa Maistra, Kamnik 1945–1970, Kamnik : 1970.
- GLONAR, Joža, *Slovar slovenskega jezika*. V Ljubljani : Umetniška propaganda, 1936.
- GRIESSER PEČAR, Tamara, DOLINAR, France Martin, Rožmanov proces. Ljubljana : Družina, 1996.
- GRIVEC, France, Ljubimo bližnjega kakor samega sebe, Slovenski učitelj, 44 (1943), 37–38.
- Izvestje škofijske gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano, 1924–1940.
- K 385/52-12 – kazenski proces proti Jakobu Šolarju leta 1952. [Arhiv Okrajnega sodišča v Ljubljani]
- KAVČIČ 1983 – Francka Kavčič. Govor vasi Dražgoše : zapisano marca 1983 : diplomatska naloga. [Gradivo Leksikološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša za SLA ; 192]
- KORITNIK, Anton, Ob srebrnem jubileju škofijskega Zavoda sv. Stanislava in škofijske gimnazije. Št. Vid nad Ljubljano, 1930.
- Letno poročilo 1. gimnazije v Celju za šolsko leto 1951/1952.
- Letopis Ljubljanske škofije za leto 1930.
- Letopisi Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, 1938–1947.
- Letopisi Slovenske akademije znanosti in umetnosti, 1948–1991.
- Ms 1396 – zapuščina S. Suhadolnika na Rokopisnem oddelku NUK-a.
- MÜLLER, Jakob, Jezikoslovec Stane Suhadolnik 1919–1992 : Razstava na Vrhniki 11. 5. – 31. 5. 1995. Vrhnika : Zveza kulturnih organizacij, 1995
- PLETERŠNIK 1894–1895 – *Slovensko-nemški slovar* / Uredil Maks Pleteršnik. V Ljubljani : Anton Alojzij Wolf, 1 – 1894, 2 – 1895.
- Pravila 1946 – Pravila za zbiratelje gradiva za »Slovar slovenskega jezika«. [Tipkopis, ohranjen v R 15/76, mapa VII]
- Pravopis 1936 – *Slovenski pravopis* / Sestavila Anton Brezник in Fran Ramovš. Ljubljana : Znanstveno društvo, 1936.
- Pravopis 1950 – *Slovenski pravopis* / Uredniški odbor F. Ramovš, O. Župančič, R. Kolarič, M. Rupel, M. Šmalc, J. Šolar ; izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana : DZS, 1950.
- Pravopis 1962 – *Slovenski pravopis* / Uredniški odbor A. Bajec, R. Kolarič, L. Legiša, J. Moder, M. Rupel, A. Sovre, M. Šmalc, J. Šolar, F. Tomšič; izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1992.
- R 15/76 – zapuščina J. Šolarja na Rokopisnem oddelku NUK-a.

- R 46/III-185 – Šolarjeva pisma Ramovšu v zapaščini F. Ramovša na Rokopisnem oddelku NUK-a.
- REBULA 1985 – Alojz Rebula. Dnevnik 1966. Celovški zvon, 3 (1985), št. 8
- REBULA 1986 – Alojz Rebula, Dnevnik 1967. Celovški zvon, 4 (1986), št. 12
- RUPEL 1946 – Mirko Rupel. *Slovensko pravorečje* : Navodila za zborni ali knjižno izreko. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1946.
- Seznam ekscerpiranih del*. Ljubljana : Leksikološka sekcija Inštituta za slovenski jezik, 1965. [Tipkopis]
- Slovar 1970–1991 – *Slovar slovenskega knjižnega jezika* / Glavni uredniški odbor A. Bajec ... [et al.]; uredniki Milena Hajnšek Holz ... [et al.]; Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, 1 – 1970, 2 – 1975, 3 – 1979 ; Slovenska akademija znanosti in umetnosti ; Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik 4 – 1985, 5 – 1991. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1970–1991.
- Slovnica 1934 – Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*. V Celju : Družba sv. Mohorja, 1934.
- Slovnica 1940 – *Slovenska slovnica za tretji in četrti razred srednjih in sorodnih šol* / Sestavili Anton Breznik, Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Anton Sovre, Jakob Šolar. V Ljubljani : Slavistično društvo, 1940.
- Slovnica 1947 – *Slovenska slovnica* / Sestavil uredniški odbor. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1947.
- Slovnica 1956 – *Slovenska slovnica* / Sestavili Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel [in Jakob Šolar]. Ljubljana : DZS, 1956.
- Suhadolnik – personalna mapa. [Arhiv ZRC SAZU].
- SUHADOLNIK 1954 – Stane Suhadolnik, Slovničar, ki ni učil slovnice : Ob desetletnici smrti dr. Antona Breznika. Primorski dnevnik, 10 (1954), št. 75 (28. 3.), 3.
- SUHADOLNIK 1968 – Stane Suhadolnik, V spomin Jakoba Šolarja. JiS, 13 (1968), 233–234.
- SUHADOLNIK 1997 – Stane Suhadolnik, Šolar-Ramovšev načrt za slovar knjižnega jezika. SR, 45 (1997), 558–566.
- Šolar – diploma 1927. [Arhiv Univerze v Ljubljani].
- ŠOLAR 1950 – Jakob Šolar, Fran Ramovš : 1. Življenje. SR, 3 (1950), 441–445.
- ŠOLAR 1968 – Jakob Šolar, O mojem jezikoslovnem delu. JiS, 13 (1968), 255–257.
- ŠTRUBELJ 1996 – Lojze Štrubelj, Še vedno živo drevo : Zavod sv. Stanislava skozi desetletja. Ljubljana : Družina, 1996.
- TOPORIŠIČ 1957/1958 – Jože Toporišič, Systemske premene soglasnikov v knjižnem govoru. JiS, 3 (1957/1958), 70–76.
- TOPORIŠIČ 1965 – Jože Toporišič, *Slovenski knjižni jezik* : 1. Maribor : Založba Obzorja, 1965.
- VODUŠEK STARIČ, Jera, Poskus reprize Dolomitske izjave? Grafenauerjev zbornik / uredil Vincenc Rajšp ; souredniki Ferdo Gestrin ... [et al.], 95–114. Ljubljana : ZRC SAZU [etc.], 1996.

Zapisniki sej glavnega uredniškega odbora Slovarja slovenskega knjižnega jezika od 1962 dalje. [Arhiv Leksikološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša]

Ustni viri

Marija JANEŽIČ, študijska kolegica in sodelavka S. Suhadolnika, France SIRK, prijatelj in študijski kolega S. Suhadolnika, Marja PRELOVŠEK, hči Staneta Suhadolnika.

Za pomoč pri zbiranju gradiva se zahvaljujem dr. Jožetu Ciperletu, vodji Arhiva Univerze v Ljubljani, mag. Jasni Horvat in mag. Rozini Švent z Rokopisnega oddelka NUK-a, Mateji Ribarič, višji kustosinji Slovenskega šolskega muzeja, ter Martinu Silvestru, upok. prof. 1. gimnazije v Celju.

Jakob Šolar and Stane Suhadolnik Two Biographies and Three Letters

Jakob Šolar (1896–1968) was Assistant to Fran Ramovš from April 1946 to November 1952. In that period Šolar led the compilation and editorial activities for the Dictionary of the Slovene Literary Language. Stane Suhadolnik (1919–1992) led the lexicographic activities in the third, and the most important period of preparations for and publishing of the Dictionary (1965–1984). Most probably Šolar began his work for the Dictionary in the autumn of 1945 when Suhadolnik wrote him about that issue; it is certain that he worked on this project in February 1946. After six years he was sent to prison for political reasons. Because of this exemplary punishment of a possible Christian Socialist opposition he spent the next five and a half years in confinement, and his expert and mature treatise on samples of dictionary entries, completed in April of 1951, fell into oblivion. In his treatise Šolar suggested that words from contemporary lexicon and widely used technical terms should be added to the Dictionary corpus; strictly dialectal words should be left out, and the same goes for the information about the author, the time and the source in which the material was found. Instead of that, the then leaders burdened the preparations for the unabridged and the collegiate editions of the Dictionary with historical and geographical data.

The second period of successful lexicographic work began in July 1962, with A. Bajec and F. Tomšič as leading linguists. Among others, S. Suhadolnik was also present on the first meeting of the Dictionary's Main editorial board. Suhadolnik had collected citations according to Ramovš's guidelines and Šolar's advice since the autumn of 1946. On December 15th, 1962, he presented the organizational plan for the activities concerning the Dictionary, and on March 1st, 1965, he became

Secretary and »spiritus agens« of the Main editorial board. He unwillingly abandoned his managerial job at the end of June 1982, but the concept and the realization of the Dictionary remained unchanged.

The Department of Manuscripts of the National and University Library in Ljubljana keeps two Suhadolnik's letters to Šolar, one dating back to the beginning of December 1945 and the other to the beginning of November 1946, and Šolar's reply to the second letter. From the first letter we learn that Suhadolnik tried to find his specific field of work in linguistics, and he knew, from his own experience, that in lexicography team work is essential. In the second letter Suhadolnik asked Šolar several questions, to which the latter gave exhaustive answers. From Šolar's reply we can see that the main idea was to base the dictionary on actual usage in Slovene books and newspapers. Pleteršnik's dictionary was chosen as the standard for the collection of citations. According to Šolar the citations should show typical style and/or register patterns, indicate transitivity, and provide typical illustrations and clear definitions, or explanations, of technical terms. Šolar also argued in favour of individual entries for participles (because of typical syntactic features in individual word classes), for verbal nouns (because of their meaning), and for various adverbial uses. Šolar also realized that most writers use characteristic sets of words which are found within a limited scope of the literary work in question; beyond that scope only few items worth citing appear. This last finding is especially important in preparation of computerized citation files for a given writer; in particular for those citation files in which entire sections from longer texts are compiled.